

Sygn. akt V CSK 88/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa P. S.A. w W.
przeciwko M. B. i A. B. , jako spadkobiercom X. B.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 18 maja 2016 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 3 marca 2014 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok w punkcie 2 i 3 sentencji tj. w części
oddalającej apelację oraz rozstrzygającej o kosztach procesu i w
tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w (...) do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powodowa P. Spółka Akcyjna w W. domagała się zasądzenia od pozwanej M.B., jako dłużniczki rzeczowej, kwoty 85 448,04 zł z tytułu kredytu i kwoty 36 881,33 zł jako odsetek umownych. Sąd Okręgowy w B. oddalił jej powództwo wyrokiem z dnia 16 września 2013 r., a Sąd Apelacyjny w (...) zaskarżonym wyrokiem z dnia 3 marca 2014 r. oddalił apelację powódki.

Zgodnie z ustaleniami obydwu Sądów powódka zawarła w dniu 17 lipca 2007 r. z W. B. umowę kredytu w wysokości 27 083,19 CHF, który zobowiązała się wypłacić kredytobiorcy w złotych polskich i również w złotych polskich kredytobiorca obowiązany był spłacać kredyt. Zabezpieczenie kredytu stanowiły hipoteka umowna zwykła w kwocie 27 083,19 CHF oraz hipoteka kaucyjna w kwocie 6 500 CHF obciążające nieruchomości należącą do pozwanej. Ponieważ kredytobiorca nie spłacił kredytu, powódka wypowiedziała pozwanej wierzytelność hipoteczną, a następnie wezwała ją do spłaty dochodzonej należności.

Sąd pierwszej instancji podzielił stanowisko pozwanej, że w świetle art. 358 k.c. niedopuszczalne jest domaganie się od niej zapłaty należności w walucie polskiej, skoro zobowiązanie zostało wyrażone w walucie obcej. Wybór waluty spłaty należy do dłużniczki.

Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, że w umowie kredytu strony przyjęły jako zasadę spłatę kredytu w walucie polskiej, a nie w walucie obcej, wobec czego art. 358 k.c. nie sprzeciwia się uwzględnieniu powództwa. Uznał jednak, że wyrok Sądu Rejonowego jest prawidłowy, ponieważ powódka nie może dochodzić od pozwanej należności w złotych polskich z powodu ustanowienia hipotek w niewłaściwej walucie. Zdaniem Sądu drugiej instancji hipoteka, jako prawo akcesoryjne w stosunku do wierzytelności, którą zabezpiecza, powinna być wyrażona w walucie, w której wyrażono tę wierzytelność, a walutą wierzytelności jest pieniądz, w którym oznaczony jest przedmiot świadczenia. Obie hipoteki zostały ustanowione przed nowelizacją ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst. jedn. Dz. U. z 2001 r., Nr 124, poz. 1361 ze zm. - dalej: „u.k.w.h.”), dokonaną ustawą z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 131, poz. 1075 - dalej: „ustawa nowelizująca”), która weszła w życie w dniu 20 lutego 2011 r.

Zgodnie z art. 10 ustawy nowelizującej, do ustanowionej na nieruchomości pozwanej hipoteki kaucyjnej w kwocie 6 500 CHF mają zastosowanie przepisy ustawy o księgach wieczystych i hipotece w nowym brzmieniu, a więc także art. 68⁴ ust. 1 i 2 u.k.w.h. stanowiący, że na zmianę waluty zabezpieczonej wierzytelności, zwiększającą zakres zaspokojenia z nieruchomości, potrzebna jest zgoda właściciela nieruchomości. Sąd odwoławczy stwierdził, że pozwana nie wyraziła takiej zgody, a powódka nie wykazała, iż zgoda pozwanej nie była potrzebna, ponieważ nie zwiększył się zakres zabezpieczenia. Powódka nie może więc, jego zdaniem, żądać od pozwanej zapłaty w złotych polskich, gdyż zmiana waluty wierzytelności, jaka nastąpiła między Bankiem, a jego dłużnikiem osobistym, nie powoduje zmiany waluty hipoteki, nadal więc hipoteka pozostaje wyrażona w walucie obcej (frankach szwajcarskich).

Natomiast do hipoteki umownej zwykłej w kwocie 27 083,19 CHF, zgodnie z art. 10 ustawy nowelizującej, mają zastosowanie przepisy w dawnym brzmieniu. Sąd Apelacyjny wskazał, że w świetle art. 68 zd. 2 u.k.w.h. waluta hipoteki musi odpowiadać walucie zabezpieczonej wierzytelności i niedopuszczalna jest zmiana waluty wierzytelności, a pozostawienie bez zmian waluty hipoteki. Skoro zatem zmieniła się (na polską) waluta wyrażająca wierzytelność, to powodowy Bank powinien był zawrzeć z pozwaną, jako dłużnikiem rzeczowym, umowę o zmianie waluty hipoteki z franków szwajcarskich na złote polskie, a ponieważ umowy takiej nie zawarł, nie może od niej żądać zapłaty w złotych polskich, bowiem nie zachodzi powiązanie pomiędzy treścią zabezpieczonej wierzytelności, a treścią hipoteki ustanowionej we frankach szwajcarskich.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach z art. 398³ § 1 k.p.c. powódka zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 56 k.c., art. 65 § 2 k.c., art. 353 § 1 k.c., art. 354 § 1 k.c., art. 358¹ § 1 k.c., art. 68 ust. 3 u.k.w.h. oraz art. 69 ust. 2 pkt 2 i 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. Nr 72, poz. 665 ze zm. - dalej: „pr. bank.”), a w ramach podstawy naruszenie przepisów postępowania - uchybienie art. 328 § 2 k.p.c. przez niewskazanie podstawy prawnej stanowiska, iż zobowiązanie pomiędzy dłużnikiem osobistym a stroną powodową nie wywołuje

bezpośrednich relacji między stroną powodową a dłużnikiem rzeczowym, odpowiadającym za to samo zobowiązanie.

Sąd Najwyższy w dniu 29 kwietnia 2015 r. wydał wyrok kasatoryjny w niniejszej sprawie, jednak - ponieważ po jego wydaniu okazało się, że zapadł w warunkach nieważności, ponieważ pozwana zmarła przed jego wydaniem, a jej następcy prawni nie wstąpili jeszcze w jej miejsce. Wyrok ten został więc uchylony i - po ustaleniu spadkobierców pozwanej - skargę kasacyjną należało rozpoznać ponownie, w postępowaniu prowadzonym przy udziale prawidłowo oznaczonych pozwanych – M. B. i A. B..

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nieskuteczny jest zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., który został nieprawidłowo sformułowany, ponieważ skarżący nie powołał art. 391 § 1 k.p.c., za pośrednictwem którego art. 328 § 2 k.p.c. znajduje zastosowanie w postępowaniu apelacyjnym i który w rzeczywistości nie odnosi się do uchybień wymaganiom, jakie powinno spełniać uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji, lecz do naruszenia prawa materialnego - art. 64 i art. 68 u.k.w.h. w dawnym brzmieniu przez nieuwzględnienie skutków akcesoryjności zobowiązania dłużnika rzeczowego i jego powiązania z zabezpieczonym hipoteką zobowiązaniem dłużnika osobistego.

Uzasadnione są natomiast zarzuty naruszenia art. 353 § 1 k.c., art. 354 § 1 k.c., art. 68 u.k.w.h. oraz art. 69 ust. 2 pkt 2 i 4 pr. bank.

Nie ulega wątpliwości, że Sąd drugiej instancji błędnie i sprzecznie z własnymi ustaleniami faktycznymi przyjął, iż po ustanowieniu w 2007 r. hipotek zabezpieczających kredyt udzielony przez powódkę dłużnikowi osobistemu – W. B. , doszło między stronami umowy kredytowej do zmiany tej umowy w zakresie waluty kredytu i w wyniku tej zmiany waluta ustanowionych we frankach szwajcarskich hipotek nie odpowiadała walucie, w której wyrażone było zobowiązanie dłużnika osobistego, zmienione na złote polskie.

Z ustaleń faktycznych obu Sądów wynika tymczasem, że od początku strony umowy kredytowej wyraziły wierzytelność, zabezpieczoną hipotecznie, we frankach szwajcarskich, a więc w walucie obcej i w takiej walucie ustanowione

zostały obie hipoteki, natomiast wypłatę kredytu przez stronę powodową oraz jego spłatę przez dłużnika osobistego strony umowy kredytowej ustaliły w złotych polskich, a więc w walucie polskiej. W czasie trwania umowy kredytowej nie doszło więc do jej żadnej zmiany w zakresie waluty, czy sposobu wykonania zobowiązania. Tym samym, wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, nie mają w sprawie zastosowania do ustanowionej hipoteki kaucyjnej przepisy znowelizowanego art. 68⁴ ust. 1 i 2 u.k.w.h., jak również nie ma podstaw do twierdzenia, że doszło do zerwania więzi między treścią zabezpieczonej wierzytelności a treścią ustanowionej we frankach szwajcarskich hipoteki umownej zwykłej.

Na gruncie przewidzianej w art. 353¹ k.c. zasady swobody umów, dopuszczalne jest ułożenie stosunku prawnego w taki sposób, że strony ustalą w umowie inną walutę zobowiązania i inną walutę wykonania zobowiązania. Strony mogą więc ustalić jako walutę zobowiązania (wierzytelności) walutę obcą, a jako walutę wykonania tego zobowiązania (spłaty wierzytelności) walutę polską. Także z art. 69 ust. 2 pkt 2 i 4 pr. bank. wynika, że określona w umowie kredytu bankowego waluta kredytu oraz określona w tej umowie waluta spłaty kredytu nie muszą być tożsame. Tak właśnie uzgodniły strony w umowie kredytu, którego spłatę zabezpieczały hipoteki, będące przedmiotem sporu. Jeżeli, tak jak w przedmiotowej umowie, kredyt był wyrażony w walucie obcej, to hipoteka zabezpieczająca jego spłatę powinna być wyrażona również w tej samej walucie obcej, co wynika z zasady akcesoryjności hipoteki wyrażonej w art. 65 u.k.w.h. oraz z postanowień art. 68 zd. 2 u.k.w.h., w dawnym brzmieniu. Nie zmienia tej zasady przyjęcie w umowie kredytu, że jego wypłata i spłata nastąpi w walucie polskiej, a zatem w tej walucie obowiązany jest spełnić swoje zobowiązanie dłużnik. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 marca 2001 r. (IV CSK 377/10, nie publ.), takie ustalenie zasad spłaty kredytu dotyczy tylko sposobu spełnienia świadczenia, które następuje w złotych polskich, nie powoduje natomiast zmiany waluty wierzytelności, która wyrażona jest w walucie obcej. W związku z tym nieprawidłowe byłoby ustanowienie hipoteki w walucie polskiej, ponieważ wierzytelność z tytułu kredytu, zabezpieczona przez ustanowienie hipoteki, jest wyrażona w walucie obcej, a zatem zgodnie z zasadą akcesoryjności hipoteki, również hipoteka powinna być ustanowiona w walucie obcej, odpowiadającej

walucie kredytu, bez względu na ustalony w umowie rodzaj waluty, w której kredyt ma być spłacany.

Jeżeli dłużnik, zgodnie z umową, ma spełnić świadczenie w walucie polskiej, nie ma zastosowania art. 358 k.c. w obecnym brzmieniu, gdyż przewiduje on dla dłużnika prawo wyboru waluty spełnienia świadczenia tylko wtedy, gdy przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, a w sytuacji opisanej wyżej, zobowiązanie dłużnika do spłaty kredytu wyrażone jest w walucie polskiej.

W konsekwencji należy stwierdzić, wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, że obie hipoteki zostały ustanowione prawidłowo, w walucie obcej, odpowiadającej walucie zabezpieczonej wierzytelności kredytowej. Nie doszło też do zmiany waluty zabezpieczonej wierzytelności, a zatem nie ma w sprawie zastosowania art. 68⁴ ust. 1 i 2 u.k.w.h.

Pozostaje w tej sytuacji do rozważenia, w jakiej walucie obowiązany jest spłacić swoje zobowiązanie wobec wierzyciela dłużnik hipoteczny, nie będący dłużnikiem osobistym, jeżeli wierzytelność z tytułu kredytu, zabezpieczona hipoteką, wyrażona została w walucie obcej, podobnie jak zabezpieczająca ją hipoteka, natomiast walutą spłaty kredytu (wykonania zobowiązania) zabezpieczonego hipoteką, jest - zgodnie z umową kredytową - waluta polska.

Również odpowiedź na to pytanie wynika z akcesoryjności hipoteki. Zgodnie z art. 65 u.k.w.h., zarówno w obecnym, jak i dawnym brzmieniu, hipoteka zabezpiecza oznaczoną wierzytelność, a więc wierzytelność określoną przez zindywidualizowaną umowę, która ją wykreowała i ukształtowała. Hipoteka związana jest więc ściśle z konkretną, oznaczoną wierzytelnością. Odpowiedzialność dłużnika hipotecznego wobec wierzyciela hipotecznego jest wprawdzie odpowiedzialnością tylko rzeczową i jedynie do wysokości wartości obciążonej nieruchomości, jednak pozostałe zasady tej odpowiedzialności są ukształtowane przez umowę kreującą wierzytelność zabezpieczoną hipoteką, gdyż odpowiedzialność dłużnika hipotecznego jest odpowiedzialnością akcesoryjną w stosunku do odpowiedzialności dłużnika osobistego i ukształtowaną według zasad odpowiedzialności dłużnika osobistego.

Zgodnie z art. 95 pr. bank. podstawą wpisu hipoteki na zabezpieczenie kredytu bankowego (hipoteki bankowej) są dokumenty bankowe stwierdzające udzielenie kredytu, jego wysokość, zasady oprocentowania i warunki spłaty oraz pisemne oświadczenie właściciela nieruchomości o ustanowieniu hipoteki. Właściciel nieruchomości ustanawiając hipotekę na zabezpieczenie kredytu bankowego przyjmuje zatem odpowiedzialność rzeczową za ściśle określony dług, wynikający z oznaczonej umowy kredytowej, określającej między innymi zasady spłaty zadłużenia, w tym walutę spłaty i odpowiada w tym zakresie tak samo jak dłużnik osobisty. Jeżeli więc podstawą wpisu hipoteki oznaczonej w walucie obcej jest umowa kredytu wyrażonego także w tej walucie, natomiast spłatę kredytu umówiono w walucie polskiej, to także dłużnik hipoteczny, nie będący dłużnikiem osobistym, obowiązany jest spłacić swoje zobowiązanie rzeczowe w walucie polskiej.

Ustanowienie hipoteki w walucie obcej wynika więc z wymagania przewidzianego w art. 68 zd. 2 u.k.w.h., w dawnym brzmieniu i art. 68 ust. 3 u.k.w.h. w brzmieniu obecnym, natomiast nie oznacza, że odpowiedzialność właściciela nieruchomości jest określona również w tej walucie, gdyż co innego może wynikać ze stosunku prawnego będącego podstawą ustanowienia hipoteki i kreującego walutę spłaty zobowiązania zarówno dłużnika osobistego jak i rzeczowego. Każdorazowy nabywca nieruchomości obciążonej hipoteką bankową, który odpowiada rzeczowo według zasad spłaty długu kredytowego określonych w umowie kredytu bankowego dla spłaty tego długu, powinien we własnym interesie zapoznać się z dokumentami stanowiącymi podstawę wpisu hipoteki, dołączonymi do księgi wieczystej i określającymi między innymi walutę spłaty zadłużenia kredytowego.

Stanowisko Sądu Apelacyjnego o braku podstaw do żądania przez stronę powodową spełnienia świadczenia pozwanej w walucie polskiej jest więc nieuzasadnione i narusza między innymi wskazane w skardze kasacyjnej i wymienione na wstępie przepisy art. 353 § 1, art. 354 § 1 k.c. oraz art. 68 u.k.w.h., jak również art. 69 ust. 2 i 4 pr. bank.

Biorąc to pod uwagę Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił wyrok Sądu drugiej instancji w zaskarżonej części i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.).

jw